

Соціально-економічний зміст території як об'єкту управління

Н.Ю. Глинський¹, Л.А. Мороз²

Опубліковано	Секція	УДК
14.10.2022	Економіка	35.072

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7382674>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена висвітленню результатів авторських досліджень теоретичних основ соціально-економічного змісту слабоурбанізованих територій як об'єкту управління. Обґрунтовано, що в роботах багатьох вітчизняних та закордонних вчених вказувалось на те, що глобалізаційні процеси, стирання адміністративних кордонів спонукали господарюючих суб'єктів до значної реструктуризації власної діяльності, зміни підходів до вибору місця розташування виробничих інвестицій. Базуючись на опрацюваннях науковців, доведено, що територія визначається через призму специфічних та ендогенних ресурсів, створених еволюційним шляхом, є своєрідним економічним ресурсом зі своєю логікою утворення, продиктованою процесами що відбувалися у середині цієї території та у її взаємодії з зовнішнім середовищем. Запропоновано виокремити чотири основні напрямки опису території як об'єкту управління: географічний, інституційний, соціальний та контекстуальний.

Ключові слова: територія, управління, місцевий розвиток, місцева влада.

¹ Назар Глинський, к.е.н., доцент, професор кафедри маркетингу і логістики, НУ «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4143-1387>

² Людмила Мороз, к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу і логістики, НУ «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9830-9692>

Socio-economic content of the territory as an object of management

Annotation. The article is devoted to highlighting the results of the author's research on the theoretical foundations of the socio-economic context of territories as an object of management. It is shown that the development of globalization processes and the increase in capital mobility prompted large companies to seriously restructure their activities and modernize approaches to localizing production investments. The crisis phenomena of the 1970s and related transformational processes in the economy drew attention to the weakness and inadequacy to realities of the methods of balanced territorial economic development. It is shown that in the works of many scientists, attention is drawn to the fact that the subjectivity of territories in the process of forming and implementing priorities of their economic development is not aimed at solving the challenges and upheavals that globalization in its modern dimension has led to. However, each of them contained a critical understanding of the mechanisms and consequences of modern globalization. One of its most tangible consequences was the deepening of interregional disparities in terms of one's own economic potential and its realization opportunities.

It was determined that the concepts of regional development and region are being reinterpreted in favor of the dimension of territoriality, which should not be perceived exclusively as a mechanical replacement of concepts. In classical economic theories, space and territory played the role of a secondary factor and/or a static place for the placement of economic entities and the conduct of economic activities. Thus, the territory should not be perceived as a particular space determined by the amount of accumulated local resources.

It was determined that the territory as an object of management should be perceived through the prism of its geographical, institutional, social/community and contextual profiles. The last of the specified profiles is the author's proposal, which reflects the differentiation of territories taking into account their location in certain political-legal, socio-economic and cultural-demographic conditions of certain countries and macro-regions.

Keywords: territory, management, local development, local authority.

Вступ

Розвиток глобалізаційних процесів, підвищення мобільності капіталу спонукала великі компанії до серйозної реструктуризації власної діяльності, модернізації підходів щодо локалізації виробничих інвестицій. Кризові явища 1970-х рр. та пов'язані з ними трансформаційні процеси в економіці привернули увагу до слабості та неадекватної реалізації методів зрівноваженого територіально економічного розвитку. Таким чином, це робило розвиток територій в стратегічній перспективі надто залежним від дій та рішень господарюючих суб'єктів, взаємодія з якими була мінімальною, практично не існувало жодного прямого чи опосередкованого впливу на них. Як наслідок, окремі населені пункти, цілі регіони, репрезентантом яких виступали відповідні публічні органи влади поступово втрачали власну суб'єктність (втрачали важелі управлінського впливу) у визначенні напрямків і темпів соціально-економічного розвитку. Більше того, глобальні зміни посилювали нерівномірність розподілу результатів економічного росту в розрізі населених пунктів, регіонів, країн.

Одними із сучасних апологетів зміни пріоритетів економічних моделей, які описують правила економічного розвитку та які мали вплив як на сучасний науковий дискурс, так і на практику управління національним господарством, були такі закордонні та вітчизняні вчені, як П. Кругман, М. Портер, Е. Глейзер та ін., А. Скот, М.І. Долішній, Б.М. Данилишин.

Зокрема, дослідження Кругмана [13], яке заклало основи того, що стало потім відомим як «нова економічна географія», пояснило вирішальну роль міст та регіонів у налагодженні торгівлі як чинника, який сприяє економічному зростанню. В свою чергу,

Майкл Портер [11, с. 205-293] продемонстрував, що розвиток місцевих промислових кластерів може відігравати вирішальну рушійну силу для зростання національної економіки. Робота Е. Глейзера та його колег [3] заклала методологічну основу для значної кількості літератури, котра досліджувала те, наскільки обмін знаннями, науково-технічна співпраця на окремо взятих територіях формує синергійний ефект в економічній сфері та сприяє розвитку на місцевому та регіональному рівнях. Скотт же [17] продемонстрував позитивний вплив науково-технічного прогресу на розвиток місць та регіонів, які по відношенню до сформованих індустріальних центрів є територіями. М.І. Долішній відстоював позицію зрівноваженого територіально-регіонального розвитку, вступаючи тим самим у дискусію із тими його опонентами, котрі вбачали успішність економічного розвитку в масштабі країни за рахунок стимулювання розвитку окремих (визначених як пріоритетні) видів економічної діяльності [6]. Знаходячись у принциповій згоді із постулатами цього видатного вітчизняного вченого, Б.М. Данилишин (якщо агрегувати його науковий доробок, який міститься у сфері регіоналістики), при формулюванні цілей та завдань з нарощення економічного потенціалу держави, робить наголос на необхідності врахування цілей сталого розвитку, а саме їхньої екологічної складової [5].

Не зважаючи на те, що кожен із вищезгаданих напрямків досліджень не зорієнтовані на певну спільну змістовну базу (більше того – предмет досліджень є іноді суттєво відмінним), спільним для них в усіх випадках був наголос на важливості обміну знаннями, підприємницькими навичками та аналіз процесу розповсюдження цих знань та навичок у ключових сферах як важливого компонента процесу економічного зростання. Саме знаходження цієї змістовної бази складає *мету статті*.

Результати

Хоча роботи П. Кругмана, М. Портера, А. Скотта, М.І. Долішнього та інших вчених, які звертають увагу на суб'єктність територій в процесі формування та реалізації пріоритетів власного економічного розвитку не були окремо спрямовані у відповідь на вирішення тих викликів та потрясінь, до яких призвела глобалізація у її сучасному вимірі, однак кожна із них в тій чи іншій мірі містила в собі важливе розуміння механізмів і наслідків сучасної глобалізації. Одним із найбільш відчутних її наслідком можна вважати поглиблення міжрегіональних диспропорцій як щодо власного економічного потенціалу, так і щодо можливостей його реалізації. «Ефект Матвія», запропонований Р. Мертоном у його відомій праці ще в 1968 році [14], знайшов своє підтвердження і у даному випадку: регіони/території, де домінують успішні (часто, міжнародні) компанії, відомі науково-дослідні та навчальні центри, у яких є безпосередній доступ до високоякісної транспортної та комунікаційної інфраструктури, висококваліфікованої робочої сили є, як правило, економічно розвинутими та такими, які принаймні в середньостроковій перспективі, створюють сприятливі передумови для прискореного економічного зростання. І навпаки: території з невеликою кількістю вказаних ресурсів та несприятливими внутрішніми характеристиками, як правило, є економічно відсталіми і, зі значною долею ймовірності у найближчій перспективі, депресивними.

Ці моделі зростаючої міжрегіональної нерівності в умовах сучасної глобалізації вже стали очевидними в багатьох країнах наприкінці 1990-х і початку 2000-х років, але на міжнародному рівні підхід щодо того, яким чином правильно слід реагувати на такі негативні тенденції, надто повільно відповідав новим реаліям. В даному випадку Україна також не стала жодним винятком. Частково причиною повільності розробки відповідних змін у підходах щодо регулювання економічних процесів на національному рівні можна вважати безпрецедентний характер змін, як з точки зору їхньої швидкості, так і масштабу. Ані в теорії (у вигляді опрацьованих моделей), ані на практиці (як

прикладі успішної реалізації макроекономічної політики в нових умовах) не було можливості знаходження точок співвіднесення – своєрідних бенчмарок, котрі могли б слугувати належними релевантними для адаптації прикладами територіального управління. Таким чином, масштаб нових викликів також призвів до наукових та емпіричних дискусій (почасти, гострих) на предмет того, яким чином слід трансформувати підходи щодо управління національним господарством.

Дискусія та прийняті тоді рішення були спрямовані на збільшення місцевої автономії, яка виявлялася у свободі вибору проектів розвитку та засобів реалізації цих проектів. Під «місцевим» розуміли певним чином окреслений історичний, економічний та соціальний, культурно-символічний простір, який диспонує власною динамікою розвитку.

Ідеї розвитку, заснованого на ендогенних чинниках (зростання за рахунок внутрішніх ресурсів), вступали у конфлікт із принципами, обґрунтованими в економічних теоріях та моделях, котрі описують раціональну поведінку суб'єктів господарювання щодо локалізації виробництва. У них робилося припущення про здатність територій (через власні органи самоврядування та інші місцеві групи зацікавлених сторін) до мобілізації внутрішніх ресурсів, досягненні синергетичного ефекту від їх використання і досягнення місцевого економічного розвитку на фоні глобалізаційних процесів в незалежності від статусу периферійності/ центральності території. Імплементация принципу субсидіарності в міжнародне правове поле (наприклад, прийняття у 1985 році Європейської хартії місцевого самоврядування) [7] слід трактувати як спосіб реалізації згаданих ідей.

Таким чином, у підході до формування місцевого економічного розвитку спостерігається еволюція попереднього інтересу до агломерації/центрів зростання та нових економічних районів на користь питань, пов'язаних із мережевими проблемами, конкурентними місцевими ресурсами та ендогенним підходом до розвитку. Це, серед іншого, є наслідком зміщення акцентів із досліджень взаємовідносин «вхід-вихід» економічної системи держави та матеріальних зв'язків між окремими її складовими на питання, що стосуються суспільних та інституційних аспектів розвитку. Нова перцепційна орієнтація підкреслює важливість нематеріальних і територіальних факторів, які важко «охопити» в аналізі соціально-економічного розвитку. У ньому наголошується на важливості неекономічних факторів, які присутні в працях дослідників, які концентруються на інституціональному чиннику, чиннику суспільного капіталу економічного розвитку.

Перевизначення факторів розвитку супроводжується зростанням інтересу до місцевого та регіонального виміру розвитку, який стає фундаментальним масштабом організації соціально-економічного життя. З одного боку, місцеві/регіональні ресурси та механізми стають ключем до розуміння сучасного характеру процесів економічного розвитку, а з іншого боку, місцева/ регіональна площина є базовою шкалою для стратегічного управління розвитком.

Поняття регіонального розвитку та регіону переосмислюються на користь виміру територіальності [1], яку не слід сприймати виключно як механічну заміну понять. У класичних економічних теоріях простір, територія відігравали роль другорядного чинника та/або статичного місця для розміщення суб'єктів господарювання, ведення господарської діяльності. Територія сприймалася переважно як фізичний простір, визначений через призму розташування ресурсів, витрат на ведення бізнесу, розміщення робочої сили чи транспортних витрат, пов'язаних з фізичним подоланням цього простору. На нашу ж думку, слід принципово іншим чином трактувати простору/території в процесах розвитку. Територія визначається через призму відносин і діяльності місцевих економічних агентів, а також соціального та інституційного капіталу. І в такому трактуванні територія є джерелом багатьох

нематеріальних ресурсів, таких як: інформація, знання, інновації. Це місце, де створюються ресурси та можливості розвитку суб'єктів [15].

У територіальній парадигмі економічного розвитку територія – це історично сформований простір, в якому створено специфічну інституційну та організаційну структуру та яка діє в рамках сформованих зовнішніх умов та обмежень. Таким чином, категорія території виходить за рамки звичайної перцепції простору лише у його фізичному вимірі і визначається як простір, «створений» певною сукупністю осіб, що на ній проживають і які сформувавши по відношенню до даної території певну історичну неперервність подій, культуру прийняття рішень та взаємодії окремих суб'єктів між собою, в межах такої території (внутрішні інтеракції), так і з зовнішніми по відношенню до території суб'єктами (зовнішні інтеракції). Побічними, але такими, що детерміновані специфікою місцевого/регіонального розвитку, можуть стати накопичені знання та навички, сформовані установи та мережі взаємовідносин між усіма суб'єктами соціально-економічного життя території [18, с. 9-20].

Погоджуючись із такою позицією авторів, логічним є відзначити, що територію не слід сприймати як певний простір, що визначається кількістю накопичених місцевих ресурсів; Натомість - це простір, що окреслюється відносинами та зв'язками, які формують його специфіку, спільними механізмами розвитку, зокрема - економічного. Це простір, створений через природні соціальні та економічні зв'язки, створений - суб'єктами, які мають спільну мету дій. Іншими словами, територія визначається через призму специфічних та ендогенних ресурсів, створених еволюційним шляхом, є своєрідним економічним ресурсом зі своєю логікою утворення, продиктованою процесами що відбувалися у середині цієї території та у її взаємодії з зовнішнім середовищем [12, с. 56-59].

Базуючись на вищесказаному, пропонуємо виокремити чотири основні напрямки опису території як об'єкту управління: географічний, інституційний, соціальний та контекстуальний.

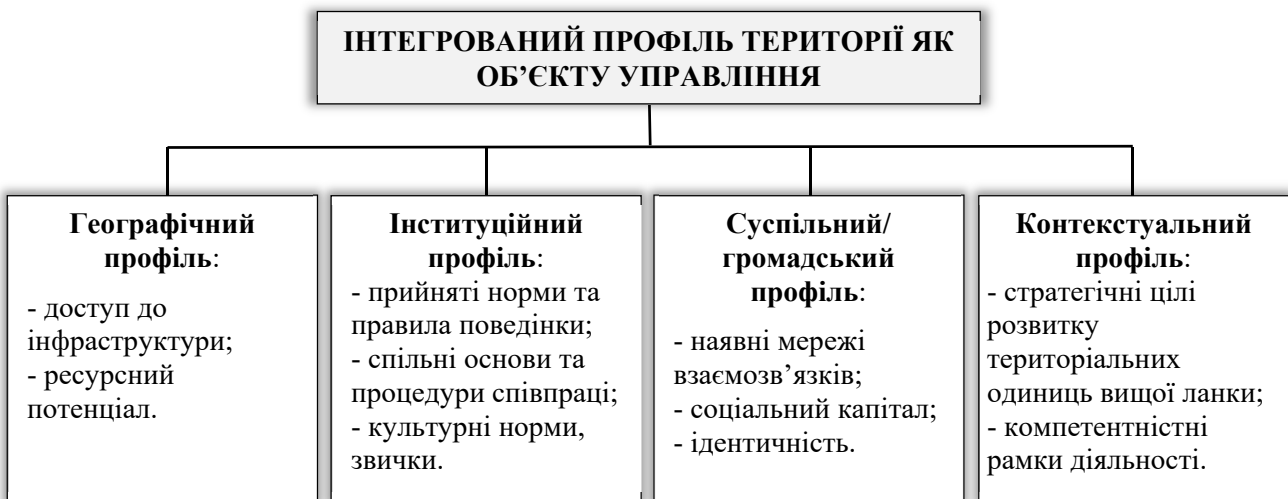

Рис. 1. Характеристика території як об'єкту управління

Джерело: власна розробка на підставі [15, 16].

Географічний профіль території детермінується її розташуванням та доступом до наявних на ній та поблизу ресурсів, які можуть бути використані в економічних цілях, доступом до виробничої та соціальної інфраструктури. Слід відмітити, що під такими ресурсами маємо на увазі не лише природні, але й усі види ресурсів, які можуть бути задіяні у виробничому процесі та виокремлюються в економічній теорії як фактори виробництва: тобто також трудові ресурси, капітал та підприємницький

хист/технології. При цьому, головне значення мають специфічні ресурси, які де-факто формують її унікальні характеристики та її іманентну конкурентну перевагу. У цьому контексті територія є місцем спільного та еволюційного за своїм характером процесу створення цих ресурсів, накопичення інформації та знань, джерелом інноваційних процесів та економічного успіху окремих суб'єктів.

Суспільний/громадський вимір парадигми територіального розвитку описує феномен інтеграції процесів розвитку, який називають суспільною/громадською основою економічної діяльності. Це інтеграція економічної діяльності та її наслідків у суспільне/громадське середовище та пояснення суспільно-просторової природи економічних процесів. Така інтеграція вказує на те, що відносини між суб'єктами господарювання мають потенціал бути міцно вкоріненими в окремо взятому суспільному/громадському середовищі, вони взаємозалежні від конкретної територіальної структури та норм, довіри та соціальних відносин, що там панують. З цієї точки зору територія характеризується усталеною мережею відносин, сформованою різними групами зацікавлених сторін на основі взаємної довіри та самоідентифікації з даною територією. Кожна із вказаних характеристик суспільного/громадського виміру території не є абстрактною величиною, а такою, яка сприяє зменшенню трансакційних витрат господарюючих суб'єктів, підвищенню конкурентоспроможності території, збільшенню добробуту населення, яке на ній проживає.

Інституційний профіль відображає те, яким чином певна територія є організованою та як виглядає спосіб координації поведінки економічних агентів, які на ній існують. Поряд із такими формальними інститутами, як місцеве самоврядування, органи державної влади тощо, мається на увазі форма та зміст неформальних інститутів, які існують на даній території, спільність інституцій, яка в результаті може призводити до конвергенції траєкторій інституційного розвитку. В такому випадку, можемо говорити про певний рівень конгруентності території – рівень комплементарності діяльності та спільності інтересів внутрішніх зацікавлених сторін, які детермінують сталий в часі та зрівноважений за економічною, соціальною та екологічною сферами розвиток території

Неформальні інститути визначаємо як сукупність спільних правил гри, створених спільними звичаями, правилами та процедурами співробітництва, які регулюють взаємовідносини економічними агентами. Ці інститути формують основу для координації економічної діяльності, сприяючи обміну інформацією, процесам співпраці та інтеракції. В подібний спосіб, як це було відображено вище, коли йшла мова про суспільний/громадський вимір території, вони, завдяки зменшенню ситуації невизначеності, сприяють зниженню трансакційних витрат.

Контекстуальний профіль території продиктований її іманентною інтегрованістю в процеси, що відбуваються на регіональному, державному та міжнародному рівнях. Тому, поряд з унікальними характеристиками, визначеними в рамках описаних вище профілів території, - характеристиками, які визначають її як відокремлений об'єкт управління, важливою є узгодженість пріоритетів розвитку такої території із відповідним соціально-економічним контекстом зовнішнього середовища, частиною якого вона є. Окремим випадком, який ілюструє таку узгодженість, є практика опрацювання документів державного планування (таких як стратегічні плани, маркетингові стратегії, комплексні плани просторового розвитку тощо) на місцевому, субрегіональному та регіональному рівнях. Місцеве самоврядування як на рівні громади, так і на обласному рівні, не підпорядковується державним адміністраціям на субрегіональному та регіональному рівнях, є відокремленим в межах власних компетенцій від державного управління. Однак стратегічне бачення та пріоритети, які визначаються в документах розроблюваних за їхньою координаційною роллю, окрім

партисипативності (котра «гарантує» відповідність постулатів, відображених в тому чи іншому документі узгодженому баченню розвитку території), повинні відповідати вимозі компатибільності – бути узгодженими із пріоритетами розвитку, визначеними для територій, що знаходяться на вищому рівні адміністративно-територіального устрою держави та на міжнародному рівні. Що примітно, така вимога в жодному нормативно-правовому документі не є закріпленою, водночас, вважаємо, цілком логічною.

Поряд з інтегрованістю території в соціально-економічне середовище регіону/держави, її контекстуальний профіль визначається компетентнісними рамками діяльності усіх груп зацікавлених в розвитку цієї території сторін, в тому числі – компетентнісними рамками місцевого самоврядування як статусного координатора такої діяльності. За окремими виключеннями, в межах держави ці компетентнісні рамки для самоврядних органів є однаковими в незалежності від регіональної приналежності територій. Водночас, ця характеристика, як і контекстуальний профіль загалом, є важливою та такою, яка вирізняє територію у міжнародному вимірі. Прикладом в цьому випадку є ситуація прикордонних територій, які, будучи локалізованими в спільному макрорегіоні (наприклад, єврорегіон Карпати, єврорегіон Західний Буг тощо), знаходяться в адміністративних межах різних держав, кожна з яких має:

- відмінне правове поле (в тому числі, ту її частину, яка окреслює повноваження публічних органів влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою);
- відмінні (в тій чи іншій мірі) пріоритети розвитку як на національному, так і регіональному рівнях.

Природньо, територія як об'єкт управління повинна бути окресленою чіткими компетентнісними просторовими рамками певними адміністративними межами, мати спільний контекстуальний профіль. З тієї точки зору етнічні регіони, терени, що мають тісні історико-культурні зв'язки, попри окремі спільні ознаки за географічним, інституційним та/або суспільним/громадським профілями, не можуть самотійно, як інтегральні суб'єкти реалізовувати проекти, дії, направлені на місцевий розвиток. Такими суб'єктами можуть бути території в чітко окреслених адміністративних рамках із власними органами місцевого самоврядування, державними органами влади, місцевими групами зацікавлених сторін, які прямо або опосередковано впливають на процеси місцевого розвитку. В вітчизняних умовах цим відповідником є новоутворені територіальні громади з їхніми представницькими праводавчими та виконавчими органами та згаданими місцевими групами зацікавлених сторін.

В цьому сенсі слід підкреслити, що населені пункти, райони в містах не вважаємо окремими об'єктами, на які може бути направлена діяльність з місцевого розвитку в відокремленні від територій, інтегральною складовою яких вони є: не зважаючи на вагомість за демографічними, економічними параметрами певного населеного пункту для даної території.

Концепції/теорії, які є спробою опису причинно-наслідкових зв'язків розвитку територій із вказанням того, в чому полягає, відповідно до їх змісту, суб'єктність місцевої влади, вказані у табл. 1.

Повертаючись до питання суб'єктів управління місцевим розвитком, варто відмітити, що точка зору науковців і практиків слугує обґрунтуванням до розширення коло суб'єктів місцевого розвитку понад публічні органи влади [4, 8]. Серед них, окрім згаданих органів місцевого самоврядування, зазначаються також мешканці даної місцевості, господарюючі суб'єкти, що діють на території громади, місцеві громадські організації та установи, інші недержавні інституції, сфера діяльності яких повністю або частково має місцевий вимір. Тому, як зазначалось вище, місцевий розвиток є

своєрідним результатом задоволення потреб, очікувань і прагнень усіх вищезгаданих груп зацікавлених сторін, які є співтворцями цього розвитку та беруть у них участь.

Таблиця 1

Аналіз теорій, які визначають чинники розвитку територій, на предмет детермінації суб'єктності місцевої влади

Теорія	Представники	Ключові чинники розвитку територій, які виокремлюються в рамках теорії	Аспекти теорії, які детермінують суб'єктність місцевої влади у місцевому розвитку
Теорія міжрегіональної конвергенції	Е. Хекшер, Б. Олін, Р. Солоу, Т. Свон, А. Льош	Ринкові механізми сприяють усуненню різниць у рівнях розвитку окремих територій та спричиняють економічну конвергенцію. Згідно моделі Хекшера-Оліна, вільний рух чинників виробництва між регіонами спричиняється до вирівнювання їх цін. Згідно із моделлю Солоу-Свона периферійність території є поняттям тимчасовим, а завдяки вільній торгівлі та інвестиціям різниці у рівнях розвитку елімінуються	Вказує на важливість формування інвестиційної привабливості території
Теорія розміщення промисловості	А. Вебер, Е.М. Гувером, М.Л. Грінхатом тощо	Розвиток території обумовлений мінімізацією витрат виробництва та її транспортною доступністю. Ті з територій, які не відповідають зазначеним передумовам, відстають в економічному розвитку.	Концентрує увагу на: - транспортній інфраструктурі регіону. - розвитку видів економічної діяльності, де можливим є використання потенціалу мікро- та малого підприємництва
Теорія центральних місць	В. Крісталер, А. Льош	Осередки економічного розвитку формуються в місцях, де ринки збуту різних товарів накладаються на себе, що пов'язано із можливістю використання «ефекту масштабу» чи мінімізації коштів транспортування	Підкреслює важливість економічної спеціалізації території
Теорія економічної бази	Д. Норт, Ч. Тібу	Джерелом розвитку є види економічної діяльності, направлені на задоволення зовнішнього попиту. В далекоміроковій перспективі це спричиняє дивергенцію структури місцевої економіки та міжрегіональну конвергенцію	Обумовлює пріоритетність розвитку видів економічної діяльності, які є містоформуючими по відношенню до території
Теорія кумулятивної причинності	Г. Мирдаль	Швидше розвиваються ті території, які першими пройшли процес індустріалізації та/або є сусідніми по відношенню до них. Розвиток відбувається за рахунок вимивання капіталу та засобів праці з периферійних регіонів	Концентрує увагу на: - середовищі проживання. - інвестиційній привабливості території
Теорія полюсів зростання	Ф. Перру, Ж. Будвіль, Х.Р. Лаусен, П. Потье, А. Хіршман	Основу економічного розвитку території складають види економічної діяльності, які породжують ланцюгову реакцію виникнення та зростання промислових центрів на ній	Підкреслює важливість економічної спеціалізації території
Теорія інституціональної економіки	В. Хамільтон, О. Вільямсон	Підкреслюється роль інституцій в процесі економічного розвитку територій: дійсність може бути належним чином інтерпретованою завдяки статистично-емпіричному аналізу діяльності існуючих соціальних інститутів	Акцентує вагу норм, правил та принципів, на яких базується діяльність місцевих публічних інституцій

Теорія ендogenousного розвитку	---	Економічне зростання, в значній мірі, є результатом ендogenousних, а не екзogenousних чинників. Теорія ендogenousного зростання стверджує, що інвестиції в людський капітал, інновації та знання роблять істотний внесок у економічний розвиток	Визначає вагомість місцевого підприємницького потенціалу для розвитку території
Теорія «центр-периферія»	Д. Фрідмен	Міграція із центру на території-периферії окремих видів економічної діяльності (дифузія інновацій)	Підкреслює закономірності розвитку регіональних/субрегіональних центрів та інших населених пунктів

Джерело: власна розробка на підставі: [2; 9, С. 26-58; 10, С. 5-32]

Висновки

Варто відмітити, що суб'єктність в управлінні місцевим розвитком в умовах України, як і профілі територій, котрі є для них спільним знаменником, лише формуються. Трансформація суспільно-економічних відносин в Україні, яка відбувається протягом останніх років, чи не найбільш відчутною є на рівні місцевого самоврядування. Що важливо, сутність цих процесів, при усій їхній багатогранності (стосується фінансових, економічних, соціальних аспектів місцевого управління) та складності (накладається на цілий ряд галузевих реформ національного масштабу – бюджетну, пенсійну, освітню, медичну і ін.), у фокусі розширення компетенцій органів місцевого самоврядування змінює саму парадигму взаємовідносин в рамках трикутника «грумада-влада-бізнес».

Список використаних джерел

1. Бистряков І.К. Територіальний природно-ресурсний капітал у забезпеченні конкурентоспроможності економіки України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 2014. # 3(107), с. 200-209.
2. Блини М. Обзор современной теории. В: И. Стюарт, Д. Гринзэуэй, М. Блини. *Панорама экономической мысли конца XX ст.* 2002. Т.1. СПб.: Универсальная библиотека. Экономика. с. 173-191.
3. Глейзер Э. *Триумф города. Как наше величайшее изобретение делает нас богаче, умнее, экологичнее, здоровее и счастливее.* 2010. М: Вильямс, 432 с.
4. Грובה В. П. Класифікація суб'єктів системи місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми права: теорія і практика.* 2010, №17, с. 135 -144.
5. Данилишин Б., Чижова В., Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України. *Економіка України*, 2004. № 3, с. 4–11.
6. Долішній М. Про рівномірність економічного розвитку регіонів України. *Регіональна економіка*, 2002. № 2, с. 7-17.
7. *Європейська хартія місцевого самоврядування (офіційний переклад)*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036/print [Дата звернення: 04.04.2022].
8. Карий О. І., Перетворення мешканця міста на просумента у процесі стратегічного планування розвитку міста. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, 2015. № 1, с. 32-44.
9. Несененко П. П., Артеменко О. А., Патлатой О. Є., *Сучасні економічні теорії*. Одеса: ОНЕУ, 2017. 326 с.
10. *Основи економічної теорії: підручник*, За заг. ред. Л.С. Шевченко. Харків: Право, 2008. 448 с.
11. Портер М. *Конкуренция*. 2010. М: Вильямс, 592 с.
12. Jewtuchowicz A., *Terytorium i współczesne dylematy jego rozwoju*. Łódź: Uniwersytet Łódzki. 2013., 212 с.

13. Krugman P.. Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy*, 1991. № 99(3), pp. 483–499.
14. Merton R. *The Matthew Effect in Science*. URL: <http://www.garfield.library.upenn.edu/merton/matthew1.pdf> [Дата звернення: 04.04.2022].
15. Nowakowska A., Terytorializacja rozwoju i polityki regionalnej. *Biuletyn KPZK PAN*, 2017. №268. С. 26-38.
16. Noworól A., Noworól K., Terytorializacja polityki rozwoju jako element podniesienia konkurencyjności miast i regionów. *Rozwój lokalny i regionalny. Teoria i zastosowania. Studia KPZK PAN*, 2018. № 184, s. 20-28.
17. Scott A. Flexible production systems and regional development: the rise of new industrial spaces in North America and Western Europe. *International Journal of Urban and Regional Research.*, 2008. № 12(2), pp. 125–136.
18. Pietrzyk I. Globalizacja, integracja europejska a rozwój regionalny. *Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionalny*; pod red. A. Jewtuchowicz, 2004. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.